

AILTON KRENAK

Ideeën om het einde
van de wereld uit te stellen

*Berichten van een bijna
uitgestorven volk*

AILTON KRENAK

IDEEËN
OM HET EINDE VAN DE
WERELD
UIT TE STELLEN

**Berichten van een
bijna uitgestorven volk**

Vertaling Alexander van Kesteren

th ten have

Copyright © 2019 Ailton Krenak

Oorspronkelijk verschenen in het Portugees onder de titel *Ideias para adiar o fim de mundo* in 2019 door Companhia das Letras, São Paulo, Brazilië.

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van Susanna Lea Associates.

Copyright © Nederlandse vertaling: Uitgeverij Ten Have, 2021
www.uitgeverijtenhave.nl

Deze vertaling is gebaseerd op de uitgave *Ideas to Postpone the End of the World* van 2020 door House of Anansi Press Inc., Toronto, Canada.

Vertaald uit het Engels door Alexander van Kesteren

Omslag Roald Triebels

Binnenwerk Pre Press Media Groep

ISBN 978 90 259 0983 3

ISBN e-book 978 90 259 0984 0

NUR 130

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij Ten Have vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding: Morgen is niet te koop	7
Ideeën om het einde van de wereld uit te stellen	17
Over dromen en de aarde	51
De mensheid die we menen te zijn	69
Dankwoord	89
Bronnen	95
Noten	103
Over dit boek	117
Over de auteur	123

**IDEEËN
OM HET EINDE
VAN DE
WERELD UIT
TE STELLEN**

DE EERSTE KEER dat ik uitstapte op het vliegveld van Lissabon ervoer ik een vreemde sensatie. Meer dan vijftig jaar had ik het vermeden om de Atlantische Oceaan over te steken. Dat had emotionele en historische redenen.¹ Ik wist niet waarover ik met de Portugezen zou moeten praten. Niet dat dit voor mij nou zo'n big deal was; ik stak gewoon de oceaan niet over. In 2000, dus vijfhonderd jaar na de Atlantische oversteek van Cabral en co., sloeg ik de uitnodiging voor het bijwonen van de viering hiervan in Portugal af. Ik zei: 'Dit is een Portugees

feestje. Jullie herdenken de invasie in mijn deel van de wereld. Daar doe ik niet aan mee.’ Ik deed misschien wel erg bits op dat historisch gevoelige moment. Maar een mens verandert van inzicht en ten slotte overwoog ik dan toch een bezoek aan Portugal.

In 2017, het jaar dat Lissabon de ‘Iberisch-Amerikaanse culturele hoofdstad’ was, werd er een reeks bijzonder interessante evenementen georganiseerd: lezingen, theatervoorstellingen, filmvertoningen.² Opnieuw werd ik uitgenodigd om deze evenementen in Portugal bij te wonen. Een vriend van ons, de Braziliaanse antropoloog Eduardo Viveiros de Castro, zou tijdens een conferentie in het Maria Matos Theatre een korte lezing houden over ‘inwoners van het Vaderland tegen wil en dank’.³ Ik dacht toen bij mezelf: dat vind ik interessant, misschien dat ik toch maar ga. De dag na Eduardo’s lezing kreeg ik de kans een aantal men-

sen te ontmoeten die graag meer wilden horen over de documentaire van Marco Altberg die toen bijna uitkwam, *Ailton Krenak e o sonho da pedra* ('Ailton Krenak en de droom van de steen'). Deze film, die werd uitgebracht in 2018, biedt een goede inleiding op het thema waarover ik me hier wil buigen, namelijk hoe we de afgelopen twee- of drieduizend jaar het idee van 'de mensheid' hebben vormgegeven. En hoe diezelfde opvatting van de mensheid onze slechtste beslissingen motiveerde en diende als rechtvaardigingsgrond voor heel veel geweld.

Het idee dat witte Europeanen zomaar in hun schepen konden springen en de rest van de wereld konden koloniseren, was gebaseerd op de veronderstelling dat er een verlichte mensheid bestond die op zoek moest gaan naar een onverlichte mensheid, om hun schitterende licht op die in duister nis levende barbaren te laten schijnen. Ten grondslag aan dit beschavingsoffensief lag het idee dat er

een goede manier bestaat van in de wereld zijn, één waarheid, of een notie van waarheid, die gedurende de hele geschiedenis als leidraad voor keuzes dienstgedaan had.

Maar nu, aan het begin van de eenentwintigste eeuw, wordt het dankzij de samenwerking tussen denkers met verschillende perspectieven, ontleend aan verschillende culturen, mogelijk om dat idee aan de kaak te stellen: want zijn we echt *een* mensheid? Hoe kunnen we onszelf geloofwaardig ‘een’ mensheid noemen als 70 procent van ‘ons’ uitgesloten wordt van ook maar de minste uitoefening van bestaansvrijheid? Als de meerderheid geen enkele invloed of zeggingsmacht heeft, omdat de wereld waarin we leven hun input niet wil of wenst – alleen hun klandizie?

Als we ons de samenleving voorstellen als een bedrijf, dan heb je aan de ene kant de raad van bestuur, die de visie en missie bepaalt – kortweg de

‘Club der Mensheid’ – en aan de andere kant het personeel. Dat personeel doet wat het wordt opgedragen en werkt in naam van iets dat niet van hem is, terwijl het wel een t-shirt met daarop het bedrijfslogo draagt. In het bestuur wemelt het van de rijke trendsetters. Zij vormen de drijvende kracht achter de technologische vooruitgang en toenemende accumulatie van de rijkdom, en dús van de daaruit volgende toenemende ongelijkheid en uitsluiting. Iedereen op de lagere treden van de maatschappelijke ladder is slechts een klant van het kunstmatige bestaan dat door de clubleden wordt ontworpen. Maar dit is de crux: hoewel we uitgesloten zijn van lidmaatschap, koesteren we nog altijd de droom dat we ooit als lid zullen worden toegelaten tot deze club, die betekenis genereert en de toekomst uitstippelt. We zijn zo high van vooruitgang dat we toestaan dat een piepklein deel van de bevolking het verhaal van ónze wereld bepaalt.

Neem gevestigde instellingen zoals universiteiten of de multilaterale organisaties die in de twintigste eeuw werden opgericht: de Wereldbank, de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), de Verenigde Naties (VN) en de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO). Deze organisaties en instellingen zijn opgezet en worden in stand gehouden als de structuren van die ene mensheid met die ene waarheid. Maar toen wij in een Braziliaanse regio een biosfeerreservaat wilden oprichten, moesten we tegenover de UNESCO rechtvaardigen waarom het belangrijk zou zijn te voorkomen dat de planeet door mijnbouwactiviteiten te gronde zou worden gericht.⁴ UNESCO lijkt er genoeg mee te nemen een handjevol erfgoedlocaties veilig te stellen voor het nageslacht, als een soort openluchtmuseum van de wereldgeschiedenis. Mochten we overleven, dan moeten we vechten voor de snippers planeet die

we nog niet hebben vernietigd. Willen onze kleinkinderen en achterkleinkinderen – en achterachterkleinkinderen – een beeld krijgen van hoe de wereld er vroeger uitzag, dan zullen ze naar die plekken moeten afreizen. Wij legitimeren het voortbestaan van dergelijke instellingen en accepteren hun vaak schandelijke, verwoestende besluiten, omdat ze dienstbaar zijn aan die enkelvoudige mensheid die we menen te zijn.

Dankzij mijn reizen naar verschillende werelddelen en mijn kennismaking met allerlei culturen had ik de kans te onderzoeken wat nu de voordelen zijn van toetreding tot de Club der Mensheid. De modernisering dreef mensen van hun akkers en uit hun bossen naar de uitgestrekte favela's en vervallen stadswijken. Zij leverden de goedkope arbeid voor de stedelijke centra. Deze mensen werden losgerukt uit hun traditionele leefwijze en leefomgeving en vrij letterlijk in de reusachtige blen-

der van de mensheid gekieperd. Zij die zich niet diep verbonden voelden met hun voorouderlijke geheugen en niet konden putten uit herinneringen die hun identiteit stutten, werden ronduit gek in deze doldwaze wereld.

Dit alles zet me aan het denken: *Waarom hebben we zo lang zo graag bij deze club willen horen? De club die onze mogelijkheden tot vernieuwing, schepping, bestaan en vrijheid toch meestal juist beperkte?* Schieten we daarmee niet steeds opnieuw terug in de reflex van vrijwillige onderdanigheid? Wanneer dringt het eindelijk eens tot ons door dat de natie-staten uit elkaar vallen, en dat de versleten ideeën achter al deze organisatievormen van meet af aan failliet waren? Maar nee hoor, dit dringt niet tot ons door. In plaats daarvan verzinnen we almaar nieuwe, vergelijkbare instituten, in de hoop dat zij de lijm zullen zijn die deze ene mensheid bij elkaar houdt.

Een urgente boodschap voor de wereld van nu

Oorspronkelijke volken hebben al vaak ervaren hoe het voelt als je leven en leefwijze fundamenteel wordt bedreigd. Maar vandaag de dag wordt elke mens op aarde daarmee geconfronteerd. Pandemieën, extreme weersomstandigheden en enorme bosbranden zijn bepalend voor deze tijd waarin we leven.

Ailton Krenak haalt enkele diepgewortelde westerse ideeën over de mensheid en onze relatie tot de natuur onderuit. Onze wereld staat aan een ecologische en economische afgrond, volgens hem. Daarom stelt hij een verschuiving in ons denken en doen voor die nodig is voor het voortbestaan van de aarde. Het resultaat is een indrukwekkende combinatie van sociale kritiek, milieu- en ecologiestudie, geschiedenis en politiek.

Ailton Krenak is leider van de oorspronkelijke bevolkingsgroep Krenak. Deze Braziliaanse stam bestond aan het begin van de 20e eeuw nog uit 5.000 personen, inmiddels nog maar uit 130. *Ideeën om het einde van de wereld uit te stellen* is zijn eerste boek in het Nederlands.

www.uitgeverijtenhave.nl

NUR 130

ten have